

Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут

Кафедра обліку та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Методика та організація обліку і контролю розрахунків із покупцями та
замовниками

(за матеріалами Товариства з обмеженою відповідальністю «Науково-
виробниче об'єднання ТЕПЛОЕНЕРГОРЕСУРС», м. Вінниця)

Здобувача вищої освіти
II курсу, групи ОБО-21з(м)
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
освітньої програми «Облік і
оподаткування»
заочної форми навчання

_____ Анастасії ЛІСНОЇ

Науковий керівник
канд. екон. наук, доцент

_____ Інна КОПЧИКОВА

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук, доцент

_____ Тетяна КИТАЙЧУК

Вінниця 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУВУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ...	6
1.1. Сутність, оцінка та виконання зобов'язань з покупцями і замовниками.....	6
1.2. Характеристика виду діяльності та організаційно-економічна характеристика ТОВ «НВО Теплоенергоресурс».....	12
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ.....	20
2.1. Оцінка системи бухгалтерського обліку як інформаційного забезпечення обліку і контролю розрахунків з покупцями та замовниками.....	20
2.2. Фінансовий облік розрахунків із покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс».....	25
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ.....	31
3.1. Методика контролю розрахунків з покупцями і замовниками.....	31
3.2. Процедури та прийоми контролю розрахунків з покупцями і замовниками	38
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	

ВСТУП

У сучасних умовах господарювання за наявності конкуренції підприємства змушені продавати товари, виконувати роботи та надавати послуги з наступною їх оплатою. В результаті таких операцій у покупців виникає кредиторська заборгованість, а постачальників – дебіторська, яка може погашатись у строки, передбачені договорами купівлі-продажу, договорами (контрактами) на виконання робіт (надання послуг), а також переходити у сумнівну та безнадійну заборгованість.

Наявність у підприємства значних розмірів дебіторської заборгованості знижує його ліквідність активів, сприяє відволіканню коштів та зниженню платоспроможності підприємства. Тому належна організація обліку розрахункових операцій – сприяє ефективному управлінню розмірами дебіторської та кредиторської заборгованості та посиленню контролю за своєчасним їх погашенням.

Актуальність даної теми обумовлена тим, що облік і контроль розрахунків із покупцями та замовниками, їх оптимізація та стан безпосередньо пов'язані з ефективною роботою підприємства і з тим, чи отримає воно прибуток.

Вагомий внесок у дослідження загального поняття «розрахунки» зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як П.С. Безруких, С. Бутчер, І.О. Власова, В.М. Пархоменко, О.П. Подцерковний, Б. Райан, М.М. Чорнобривець та інші. Разом з цим, питання обліку і контролю розрахунків з покупцями та замовниками знайшли висвітлення у працях таких українських науковців, як М.Д. Білик, Ф.Ф. Бутинець, О.М. Волковицька, Л.В. Гуцаленко, Й.Я. Даньків, О.В. Добровольська, Н.І. Дорош, М.М. Коцупатрий, О.В. Лишиленко, Г.О. Москалюк, М.С. Пушкар, Я.В. Сливка, В.В. Сопко, Р.Л. Хом'як, Н.В. Чебанова. Не зважаючи на значну кількість робіт, які присвячені питанням обліку та контролю розрахунків, усе ж відчутною є потреба подальшого удосконалення теоретичних засад і методичних принципів управління ними.

Метою написання кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних основ та надання практичних рекомендацій з удосконалення обліку і контролю здійснення розрахунків із покупцями та замовниками підприємства.

Досягнення поставленої мети обумовлює вирішення в ході виконання роботи таких завдань:

- дослідити поняття та сутність розрахунків із покупцями та замовниками на сучасному етапі;
- надати організаційно-економічну характеристику ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»;
- охарактеризувати інформаційне забезпечення системи організації обліку розрахунків із покупцями та замовниками підприємства;
- розглянути методику фінансового обліку розрахунків із покупцями та замовниками;
- дослідити методику контролю обліку розрахунків із покупцями та замовниками
- проаналізувати процедури та прийоми контролю розрахунків з покупцями і замовниками;

Об'єктом дослідження виступає процес обліку і контролю розрахунків із покупцями та замовниками ТОВ НВО «Теплоенергоресурс».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційних, методологічних і практичних питань щодо формування обліку і контролю розрахунків із покупцями та замовниками ТОВ НВО «Теплоенергоресурс».

Інформаційною базою дослідження є: нормативно-правові акти, первинна документація, реєстри обліку, фінансова звітність підприємства ТОВ НВО «Теплоенергоресурс», наукові звіти НДІ, наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених.

Дослідження бухгалтерського обліку розрахунків із покупцями та замовниками здійснено з використанням спеціальних методів пізнання, а саме: вимірювання господарських процесів, реєстрація, класифікація та узагальнення даних для складання звітності. Аналіз розрахунків з покупцями та замовниками

проведено з використанням таких спеціальних методів: порівняння, абсолютних і відносних різниць, коефіцієнтного групування, елімінування. Методи групування і порівняння, графічний метод, балансовий метод та метод абсолютних та відносних різниць покладено в основу при дослідженні розрахунків із покупцями та замовниками за даними фінансової звітності.

Основні результати роботи апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих» м. Вінниця (20.04.2023) та на Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (23.03.2023)

Лісна А.В. Основні напрямки контролю розрахунків з покупцями та замовниками. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023. Вип.169.

Лісна А. Теоретичні аспекти розрахунків з покупцями і замовниками. *Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю : зб. наук. пр. XI всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.*, м. Вінниця, 23 берез. 2023 р. Ч. 2. Вінниця : Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ

РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

1.1. Сутність, оцінка та виконання зобов'язань з покупцями і замовниками

На сучасному етапі економічного розвитку велика увага приділяється зв'язкам підприємства, які виникають із постійними покупцями й замовниками. Наявність поточних зобов'язань підприємства показує рівень господарської діяльності та реальності наявної заборгованості від покупців і безпосередньо впливає на фінансове становище. На підставі цього виникає необхідність у контролі заборгованості покупців та замовників і відображенні її у бухгалтерському фінансовому обліку.

Покупці та замовники – це фізичні чи юридичні особи, які здійснюють купівлю у підприємства товарно-матеріальних цінностей або приймають надані організацією роботи та послуги [1].

До основних нормативно-правових документів, що регулюють розрахунки з покупцями та замовниками, належать:

- Податковий кодекс України, який регулює оподаткування розрахунків з покупцями [30];

- Цивільний кодекс України, на підставі якого затверджується порядок укладання договорів з покупцями та встановлюється порядок переходу права власності [48];

- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який встановлює основні вимоги до бухгалтерського обліку [35];

- Наказ Міністерства фінансів України «Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій», який встановлює основні вимоги до бухгалтерського обліку розрахунків із покупцями та замовниками та виходячи з

якої передбачається відкриття синтетичних рахунків для обліку розрахунків із покупцями і замовниками [36];

- положення щодо ведення бухгалтерського обліку та бухгалтерської звітності в Україні, на підставі яких встановлюються вимоги та принципи ведення обліку розрахунків з покупцями [32; 33; 37];

- внутрішні документи підприємства.

Розрахунки з покупцями та замовниками здійснюються з наступною або попередньою оплатою договірних зобов'язань відповідно до умов укладених договорів. Договір із покупцями має бути оформлений відповідно до вимог Цивільного кодексу України (Додаток К, П)

Зауважимо, що при здійсненні продажу підприємством своєї продукції або надання робіт та послуг покупцям і замовникам та покупкою у постачальників товарів, пов'язано виникнення зобов'язання – дебіторської та кредиторської заборгованості.

Дебіторська заборгованість – це грошовий вираз зобов'язання інших осіб перед підприємством, що виникають з різних видів взаємовідносин чи чинних законодавчих актів. Дебіторська заборгованість може бути класифікована за двома ознаками: за видами заборгованості та за строками виникнення. Найбільш поширений вид дебіторської заборгованості – заборгованість покупців та замовників за відпущені їм товари, матеріали, виконані роботи та послуги, але не сплачені у строк. Дебіторська заборгованість відволікає кошти з обороту підприємства, тим самим погіршує його фінансове становище. Тому своєчасне стягнення дебіторської заборгованості – найважливіше завдання бухгалтерії підприємства [9, с. 49].

Кредиторська заборгованість – це грошовий вираз зобов'язань підприємства перед іншими особами, що виникають з різних видів взаємовідносин чи чинних законодавчих актів. Кредиторську заборгованість як і дебіторську можна класифікувати за двома ознаками [20].

Найбільш поширений вид кредиторської заборгованості – заборгованість постачальникам та підрядникам за поставлені ними товари, матеріали, надані послуги, виконані та неоплачені у строк роботи.

Необхідно підкреслити, що до покупців відносяться комерційні партнери, яким підприємство продає товарно-матеріальні цінності, а до замовників – партнери, яким підприємство надає послуги або для яких виконує роботи. Розрахунки з покупцями та замовниками відображаються на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» [10].

Характеристики форм прояву розрахунків з покупцями за різними аспектами можна побачити на рис.1.1.

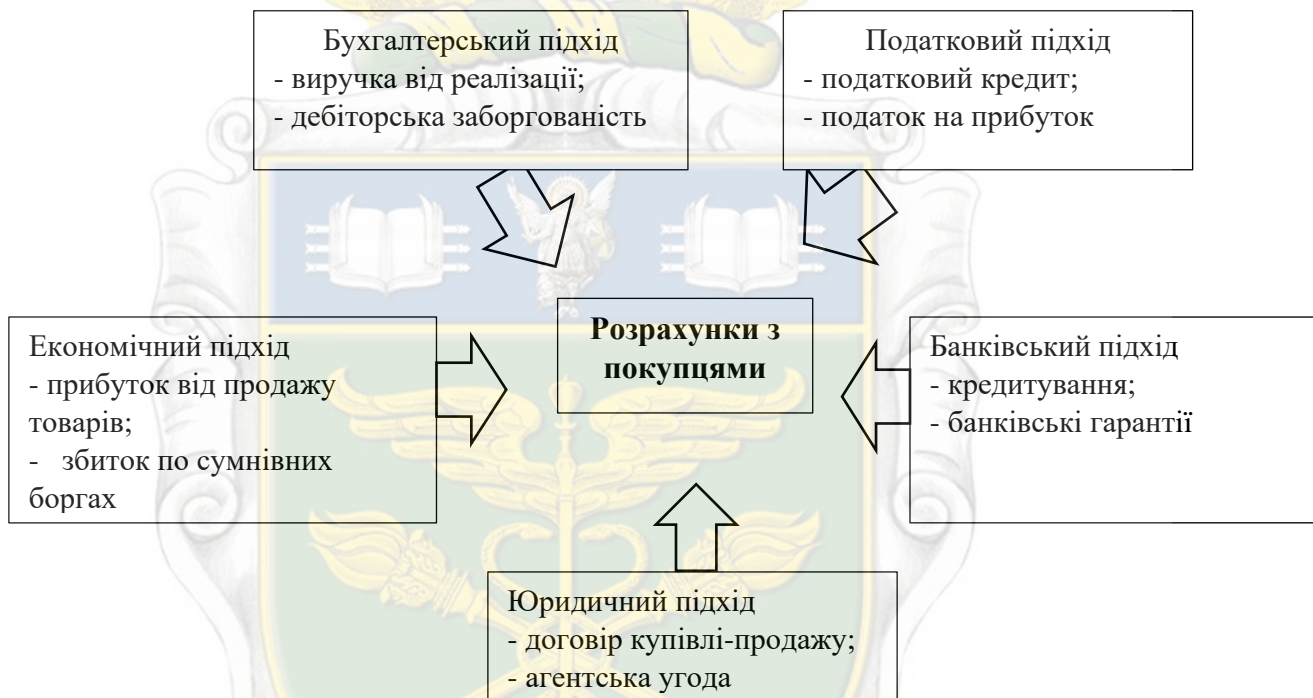

Рисунок 1.1 - Характеристика форм прояву розрахунків з покупцями за різними аспектами [9; 10; 11; 41]

Облік розрахунків із замовниками також є важливим елементом у системі обліку. З метою визначення кола питань, що вже дослідженні, нами проведено аналіз останніх наукових робіт з проблеми обліку розрахунків з покупцями і замовниками (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Теоретичний аналіз досліджень щодо питань обліку розрахунків з покупцями і замовниками [1; 10; 11; 24; 41; 42; 45; 47]

Науковці	Проблематика	Пропозиції
Акімова Н.С., Топоркова О.В., Євлаш Т.О., Говоруха О.О.	Удосконалення обліку та аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі	Систематизовано класифікацію дебіторської заборгованості у Балансі та Плані рахунків. за часовим розрізом, за об'єктами виникнення зобов'язань (виділення розрахунків за бартерними операціями) за податковими наслідками; можливістю уступки прав вимог; своєчасністю погашення; ймовірністю погашення; терміном погашення; наявністю наміру; формою існування; в залежності від прийняття заходів щодо погашення на підприємствах оптової торгівлі. Систематизовано види оцінки дебіторської заборгованості: первісна оцінка, колекторська оцінка та оцінка сек'юритизації, що виникає при погашенні заборгованості.
Закревська О.Ю	Дебіторської заборгованості в торгівлі	Запропоновано класифікацію поточної дебіторської заборгованості, оподаткування доходів при реалізації товарів з знижкою, порівняльний аналіз П(С)БО та МСФО, запропоновано відомість обліку поточної дебіторської заборгованості.
Москалюк Г. О.	Удосконалення документообігу управлінського напрямку в системі організації обліку дебіторської заборгованості	Запропоновано Впровадження системи бюджетування дебіторської заборгованості. Рекомендовано створення внутрішнього стандарту управлінського обліку дебіторської заборгованості, бюджетного регламенту, бюджету дебіторської заборгованості на рік і місяць, платіжного календаря.
Соболева-Терещенко О.А., Жарнікова В.В.	Оптимізація дебіторської заборгованості	Запропоновано матрицю динаміки доходів і витрат у просторі зміни суми боргу та відстрочки в залежності від їх співвідношення до операційних витрат та норм запасів товару. Для договорів купівлі-продажу з відстрочкою платежу (опціони, ф'ючерси, деривативи) пропонується додатковий пункт «Особливі умови» з матрицею.
Тараненко І.В.	Оцінка лояльності споживачів роздрібною торгівлі в умовах кризи	Запропоновано використання шкали Лайкерта для розрахунку індексу лояльності. Зроблено висновок про скорочення рівня лояльності в період економічної кризи.
Фоміна О.В.	Удосконалення класифікації та оцінки дебіторської заборгованості в оптовій торгівлі	Запропоновано класифікацію дебіторської заборгованості в торгівлі за рівнем кредитоспроможності покупців та на основі їх кредитної історії. Пропонується оцінювання дебіторської заборгованості в управлінському балансі як актив, умовний актив, збиток.

Загалом раціональна організація формування інформації про розрахунки з покупцями та замовниками є одним із основних об'єктів внутрішнього контролю підприємства.

Вивчення й аналіз поняття «розрахунки» у фаховій літературі показав, що на практиці переважає трактування розрахунку, як підрахунку чого-небудь чи здійснення платежів за що-небудь чи виконання грошових зобов'язань [21], або, як документу складеного на основі розрахунку [7]. В науковій літературі досліджуване поняття розглядається, як грошові взаємовідносини, що виникають між організаціями по товарних і нетоварних операціях [2], як зобов'язання покупця оплатити у встановлений термін вартість заборгованостей, після виконання договірних зобов'язань [31].

Відмінність у трактуваннях свідчить про поєднання в досліджуваному понятті змісту платежу, взаємовідносин та зобов'язань, що в свою чергу об'єднує юридичну та економічну суть поняття. Розповсюджене розуміння поняття «розрахунку», як платежу, відповідно до нарахованих зобов'язань, відкидає випадки часткових розрахунків, здійснення платежів без виникнення зобов'язань, або виникнення зобов'язань, що викликані трудовими, адміністративними, податковими, митними, фінансовими відносинами, що потребує більш детальнішого розгляду поняття «розрахунки» з економічної точки зору [50].

Відповідно до концепції зобов'язань В. Г. Швець, слід розмежувати зв'язки між поняттями «зобов'язання», «розрахунки» та «заборгованість». Зобов'язання мають масштабний характер і проникають в усі сфери діяльності підприємства. Вони виникають з моменту прийняття будь-якого рішення, але не кожне зобов'язання є дійсним. В разі прийняття рішення про практичну реалізацію зобов'язання, яке передбачає обмін ресурсами, та набуття ним юридичного оформлення, його можна вважати фінансовим зобов'язанням. Виконання фінансового зобов'язання відбувається через систему розрахунків, які виникають та припиняються в момент руху тих чи інших ресурсів (або грошових коштів, або товарів, робіт, послуг). Стан розрахунків в будь-який момент їх існування

характеризується дебіторською та кредиторською заборгованістю для кожного учасника [49].

За цих умов в бухгалтерському обліку мають відобразитися не зобов'язання як такі, а саме розрахунки за фінансовими зобов'язаннями, оскільки вони виникають за належним чином юридично оформленою угодою та з моменту її практичного виконання: з дати появи заборгованості до дати її погашення.

На основі досліджень проведених щодо економічних, облікових, банківських, юридичних сторін теоретичних засад розрахунків здійснено їх класифікацію та порівняння за критеріями сутності поняття, форм прояву та форм здійснення, які наведено у табл. 1.2

Таблиця 1.2 – Порівняння сутності поняття «розрахунок» з різних точок зору

Критерій	Економічна сутність	Облікова сутність	Податкова сутність	Банківська сутність	Юридична сутність
Сутність поняття	Платіж	Визначення умов платежу	Облікові процедури суворо регламентовані державою	Платіж з метою повного або часткового погашення грошового зобов'язання	Рух грошових коштів
Форми прояву	Взаємовідносини з приводу погашення зобов'язань	Відображення дебіторської та кредиторської заборгованості	Надання інформації про нарахування та сплату податків податковим органам	Проведення розрахунків за валютні цінності та фінансові інструменти	Виникнення та погашення зобов'язань
Форми здійснення	Розмежування об'єкту та форми розрахунків	Облік руху фінансових потоків	База оподаткування	Здійснення платежів тільки за розпорядженням власника рахунка	Нормативне регулювання форми розрахунків, цінних паперів

Таким чином, питання розрахунків з покупцями та ефективного управління дебіторською заборгованістю є ключовими питаннями для торговельних підприємств та організацій в умовах нових економічних відносин.

1.2. Характеристика виду діяльності та організаційно-економічна характеристика ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Науково-виробниче об'єднання Теплоенергоресурс» створене у 2008 році. Структура підприємства та 25-ти річний досвід діяльності дають можливість ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» успішно виконувати повний комплекс робіт по створенню теплоенергетичних, як стаціонарних, так і модульних об'єктів, потужністю до 75 МВт на усіх типах палива.

ТОВ НВО «Теплоенергоресурс» має ліцензію на монтаж, демонтаж, налагодження, ремонт, технічне обслуговування, реконструкція машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, що зазначені у додатку 3 до Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію(застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, яка видана Держгірпромнаглядом України,

Основними видами діяльності досліджуваного товариства є:

Розробка, проектування, виготовлення, поставка, будівництво, монтаж, пусканаладка, сервісне обслуговування:

- об'єктів теплопостачання
- систем утилізації теплової енергії,
- систем газопостачання підприємств,
- систем опалення об'єктів на базі різних теплоносіїв (пар, вода, газі);
- систем гарячого та холодного водопостачання об'єктів;
- внутрішніх мереж електропостачання:
 - блочно-модульних і стаціонарних котельних на всіх типах палива;
 - розробка обладнання, проектування, виготовлення, поставка, монтаж теплогенеруючих потужностей (повітря, опалення, пари) на базі систем утилізації теплової енергії вихідних газів технологічного обладнання (хлібопекарні та кондитерські печі, сушарки, печі кольорової металургії, печі виплавки базальтового волокна та скловарні печі, парові та водогрійні котли);

- проектування, виготовлення та наладка блочних ГРП будь-якої потужності та конфігурації з вбудованими системами комерційного та технологічного обліку споживання природного газу;

- розробка та виготовлення автоматизованих вузлів і багатоканальних систем комерційного та технологічного обліку всіх енергоносіїв;

- виконання функції ген проектувальника та генпідрядника при створенні енергогенеруючих комплексів.

Як видно, діяльність Товариства є багатопрофільною і може здійснюватися у промисловості, у сільському господарстві, у будівництві, на транспорті, в охороні здоров'я, у науці .

Особливості виконання робіт ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»:

- обов'язкове — комплексне обстеження підприємства та розробка оптимальних пропозицій під кожний об'єкт, орієнтований на максимальне використання генеруючих потужностей підприємства;

- цільове проектування і комплектація кожного замовлення;

- виконання робіт будь-якої комплектності;

- оптимальні строки реалізації робіт;

- багаторічний досвід роботи на ринку України.

Пропонується комплекс робіт по створенню систем утилізації теплової енергії технологічного обладнання та оптимізація енергозабезпечення підприємств (цехів, технологічних ліній) зі задачею об'єкта «під ключ»:

- обстеження об'єкта та проектні роботи;

- виготовлення і поставка обладнання та матеріалів;

- будівельно-монтажні роботи та авторський нагляд;

- пусконаладжувальні роботи та режимні випробовування;

- гарантійне та післягарантійне обслуговування.

ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» володіє виробничими потужностями, обладнанням, персоналом, ліцензіями та дозволами, що дають можливість одночасно виконувати роботи на 6÷8 об'єктах у різних регіонах України.

Нижче наведена схема організаційної структури даного підприємства, з метою аналізу його функціональної сфери (рис.1.2).

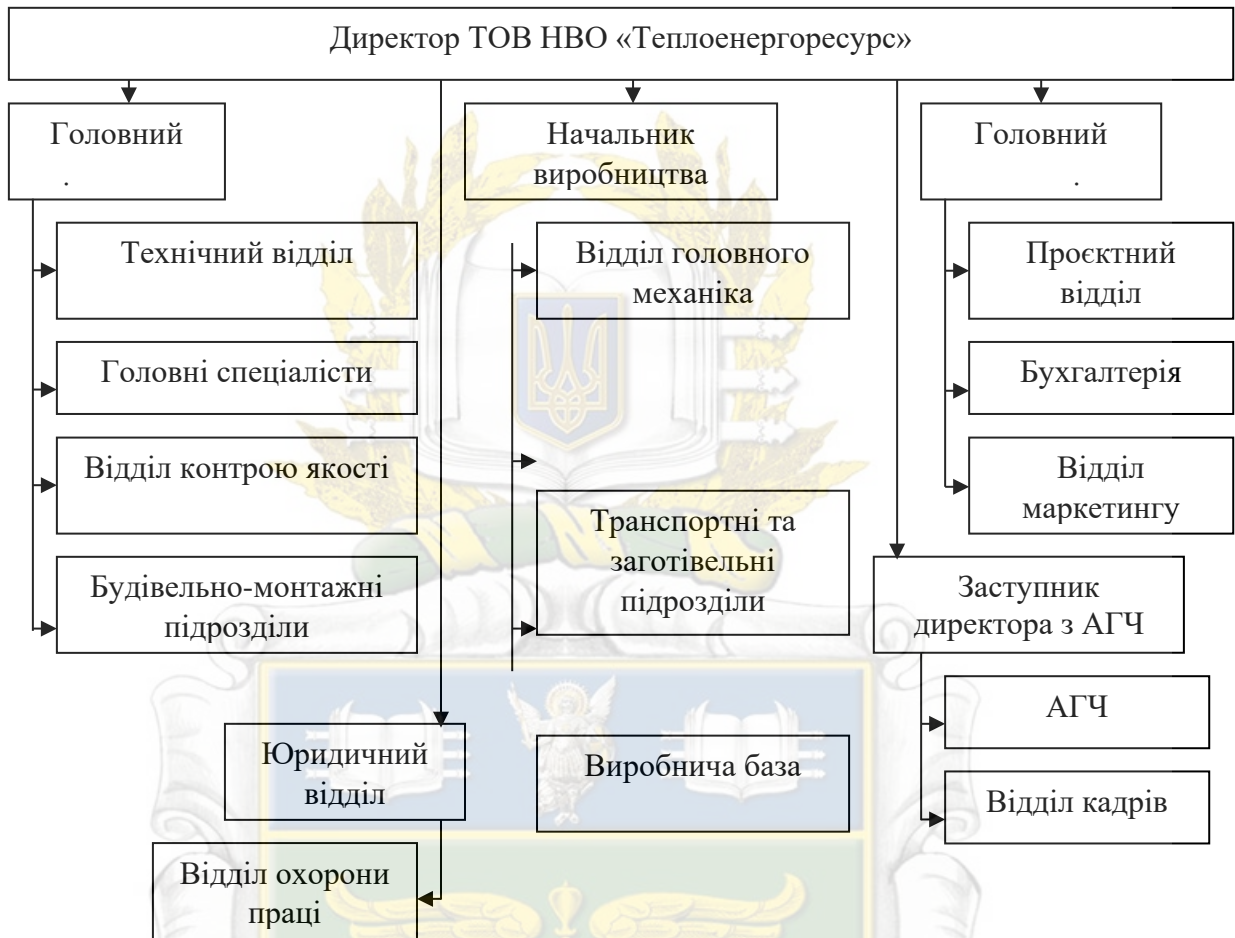

Рисунок 1.2 – Організаційна структура ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безперервно з дня реєстрації Товариства. Ефективність його ведення залежить від обраної форми обліку та роботи бухгалтерії. А це в свою чергу залежить від особливостей діяльності товариства та територіального розміщення його структурних підрозділів. Важливу роль відіграє і система управління підприємством.

Для ефективного ведення бухгалтерського обліку на підприємстві створено бухгалтерську службу. Її очолює головний бухгалтер. Бухгалтерія отримує від відокремлених підрозділів підприємства необхідну інформацію, завдяки чому проводиться і контроль за їх діяльністю. Організація роботи бухгалтерії проведена згідно Наказу про облікову політику підприємства. Таким чином,

головний бухгалтер має підлеглих – бухгалтерів, діяльність яких розподіляється за об'єктами обліку. Управління підприємством обрало лінійну організаційну структуру бухгалтерії.

Бухгалтерський облік у товаристві ведеться в згідно журнально–ордерної системи та відповідає вимогам Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» № 996 та наказу Мінфіну України від 30.11.99р. № 291 з використанням комп'ютерних програм «1С Бухгалтерія», Клієнт-банк, Медок. Аналітичний облік окремих господарських операцій ведеться у товаристві згідно з наказом «Про облікову політику».

Оскільки метою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є отримання прибутку. Тому проведемо аналіз діяльності підприємства, що дасть змогу реально оцінити ефективність функціонування ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» на ринку та дослідити його конкурентоспроможність.

Отже, за даними звітності ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» проведемо аналіз його фінансового стану. Для цього використано дані фінансової звітності підприємства за 2018-2022 рр, що подана у додатках до кваліфікаційної роботи (Додаток Б,В,Г,Д,Ж).

У таблиці 1.3 наведено аналіз основних показників фінансово-господарської діяльності ТОВ «НВО Теплоенергоресурс».

Як видно з таблиці 1.3, дохід (виручка) від реалізації продукції в 2022 році зменшився на 2740,8 тис. грн. порівняно з 2018 роком або на 15,9% та на 713,9 тис.грн (4,7%) у порівнянні з 2021 роком. Фактично, можна відзначити негативну тенденцію на підприємстві за показником кінцевої виручки в динаміці.

Кінець табл. 1.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Інші доходи, тис. грн.	0,2	2,5			66,8								
Інші витрати, тис. грн.					0								
Фінансовий результат від звичайної діяльності, тис. грн.:													
- прибуток	200	361,6	193,3	0	0								
- збиток				-458,8	-737,5								
Чистий прибуток, тис. грн.	164	296,6	158,5	0	0								
- збиток, тис. грн.				-458,8	-737,5								
Рентабельність %	0,95	1,34	0,81	0,00	0,00								
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	2925,4	3732,75	4445,1	4491,55	5507,3	2581,9	188,3	1774,55	147,5	1062,2	123,9	1015,75	122,6
Фондовіддача	5,88	5,93	4,38	3,38	2,62	-3,3	44,7	-3,31	44,3	-1,75	59,9	-0,75	77,7
Середньо-спискова чисельність працівників, осіб	26	26	26	25	25	-1	96,2	-1	96,2	-1	96,2	0	100,0
Продуктивність праці, грн. \ особу	661,33	851,48	748,73	606,71	578,16	-83,18	87,4	-273,32	67,9	-170,6	77,2	-28,56	95,3

Аналогічна тенденція до зменшення спостерігається і по виробничій собівартості. Цей показник в 2022 році зменшився на 3342,8 тис.грн (22,6%) порівняно з 2018 роком та на 1078,6 тис. грн. (8,6%) порівняно з 2021 роком. Середньорічна вартість основних засобів за 2018-2022 роки збільшилась на 2581,9 тис. грн. (або 88,3%). Середньорічна чисельність працівників за 5 років зменшилась до 25 осіб.

З рис. 1.3. спостерігаємо, що собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) має тенденцію до зменшення і в 2022 році становить 11468,2 тис. грн., що на 22,6 % менше ніж у 2018 році та на 8,6 % менше ніж у 2021 році. Зниження собівартості реалізованих робіт, послуг є наслідком скорочення обсягів надання послуг у 2022 році у зв'язку із повномасштабним вторгненням агресора.

Рисунок 1.3 – Динаміка собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» за 2018-2022 рр.

На рис. 1.4 зображена динаміка операційних витрат підприємства з 2018 по 2022 рік. З даної діаграми випливає, що операційні витрати мають тенденцію до збільшення. У 2018 році вони становили 2278,8 тис.грн., а у 2022 році вони збільшились на 23,3 % і становили 3790 тис.грн.

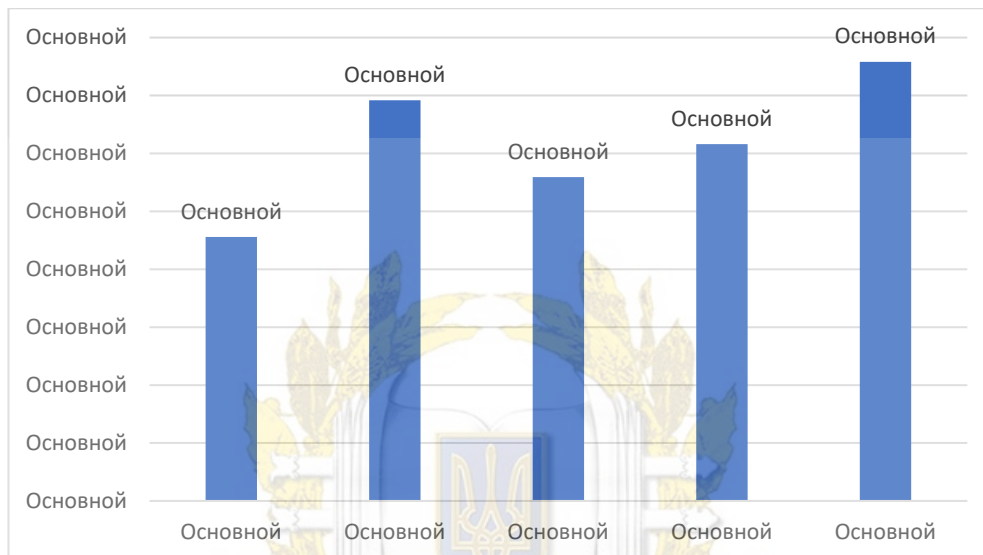

Рисунок 1.4 – Динаміка операційних витрат ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» за 2018-2022 рр., тис.грн

Діяльність ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» у 2021 та 2022 роках була збитковою. Найвищий показник чистого прибутку був у 2019 році – 296,6 тис. грн. (рис. 1.5). Це дає змогу зробити висновок, що підприємство працює нестабільно.

Рисунок 1.5 – Динаміка чистого прибутку ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» за 2018-2022 рр., тис.грн

Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства. Вони вимірюють прибутковість підприємства з різних позицій і групуються відповідно до інтересів учасників економічного процесу. Найвищий відсоток рентабельності становив 1,34 % у 2019 році. У 2021 та 2022 році підприємство було збитковим.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

2.1. Оцінка системи бухгалтерського обліку як інформаційного забезпечення обліку і контролю розрахунків з покупцями та замовниками

У діяльності кожного суб'єкта господарювання окреме місце займають розрахунки з покупцями та замовниками. Визначаючи місце покупця у системі господарських відносин підприємства, головним є розуміння інтересів покупця та вміння задовольнити його потреби. Наявність дебіторської заборгованості у системі розрахунків із покупцями свідчить про відсутність належного інформаційного забезпечення процесу управління такими відносинами.

Основними проблемами, що виникають під час ведення бізнесу, є недооцінка важливості формування інформаційного забезпечення діяльності з розрахунків із покупцями та замовниками підприємства. Саме від плановірності та безперервності організації таких розрахунків залежить фінансовий стан підприємства та його платоспроможність.

Необхідність відображення в системі обліку розрахунків з покупцями та замовниками впливає з потреб у інформації, що дозволяє виявити закономірності та тенденції формування основної частини доходів та грошових надходжень підприємства, встановити та оцінити основні чинники позитивного та негативного впливу на процес їх формування та використання, виявити резерви та, таким чином, збільшити рівень прибутковості діяльності підприємства й мінімізувати виникнення заборгованості при відносинах із покупцями.

Основними завданнями обліку розрахунків із замовниками є [44]:

- формування повної та достовірної інформації про стан розрахунків із замовниками за виконані роботи та надані послуги, які необхідні для внутрішніх клієнтів фінансової звітності – менеджерів, засновників, учасників та власників

майна підприємства, а також в якості зовнішніх - інвестори, кредитори і інші користувачі фінансової звітності;

- надання інформації, яка необхідна внутрішнім та зовнішнім користувачам фінансової звітності для контролю за дотриманням чинного законодавства України при здійсненні організації господарських операцій, наявності та руху майна й зобов'язань, використаних матеріалів, праці та фінансових ресурсів у відповідності з затвердженими стандартами, правилами та оцінками;

- контроль за дотриманням форм оплати, встановлених у договорах із замовниками;

- моніторинг дебіторської та кредиторської заборгованості;

- своєчасна звірка розрахунків з дебіторами та кредиторами з метою виключення простроченої заборгованості;

- контроль за здійсненням своєчасних і правильних розрахунків із замовниками.

Основою обліково-аналітичного забезпечення розрахунків з покупцями та замовниками підприємства є науково-обґрунтована їх класифікація. З метою вирішення проблеми неповноти інформаційного забезпечення в управлінні взаємодією між підприємством та покупцями розроблено класифікацію покупців та замовників (надійні покупці та замовники – їм може бути надана відстрочка платежу у запитуваних ними розмірах та строках; покупці та замовники, яким може бути наданий кредит в обмеженому обсязі; покупці та замовники, яким може бути наданий комерційний кредит лише під належне забезпечення; покупці та замовники, кредитування яких пов'язано з високим ризиком неплатежів і тому є недоцільним) та їх відносин. Вона узагальнює існуючі на сьогодні класифікаційні ознаки та розкриває економічну природу взаємодії, що враховує основні аспекти розрахунків та різноманітність контрагентів [24].

Виділено такі класифікаційні ознаки: юридичний статус; територіальне розміщення; форма власності; призначення об'єктів придбання; система пошуку покупців; термін оплати; стан відносин; регулярність відносин; місце здійснення

продажу; види валюти для розрахунків; види розрахунків; процедура продаж [23].

Встановлено, що при проведенні операцій з покупцями та замовниками важливий вибір форми розрахунків, оскільки він дозволяє контрагентам зменшувати витрати та ризики невиконання протилежною стороною своїх зобов'язань за контрактом. Кожне підприємство самостійно обирає форму розрахунків із покупцями. Вважаємо, що перспективною формою розрахунків – зарахування взаємної заборгованості. Вона гарантує своєчасне та повне надходження коштів на рахунок підприємства, забезпечує контроль за дотриманням нормативних показників дебіторської заборгованості та ліквідації сукупних боргів, прискорення обороту коштів [4].

Основними джерелами інформації для управління розрахунковими відносинами з покупцями та замовниками слугують первинні документи з обліку розрахунків (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Документування розрахунків з покупцями та замовниками

Розрахунки з вітчизняними покупцями	Розрахунки з іноземними покупцями
Виникнення заборгованості	
Накладні, Рахунки-фактури, Рахунки, Акти прийнятих робіт, послуг, Податкові накладні, Товарні накладні	Комерційні документи рахунки-фактури – (invoice), Транспортні накладні (CMR - залізнична накладна), Платіжні документи на перерахування сум митних установ, Розрахунки бухгалтерії про наявність курсових різниць
Погашення заборгованості	
Виписки банку, ПКО, векселі	Виписки банку, ПКО, векселі

Формування достовірної інформації про розрахунково-платіжні операції підприємства може забезпечити лише ефективно організований бухгалтерський облік операцій з розрахунків з покупцями та замовниками. Схематично організація бухгалтерського обліку розрахункових операцій з покупцями і замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» зображено на рис.2.1.

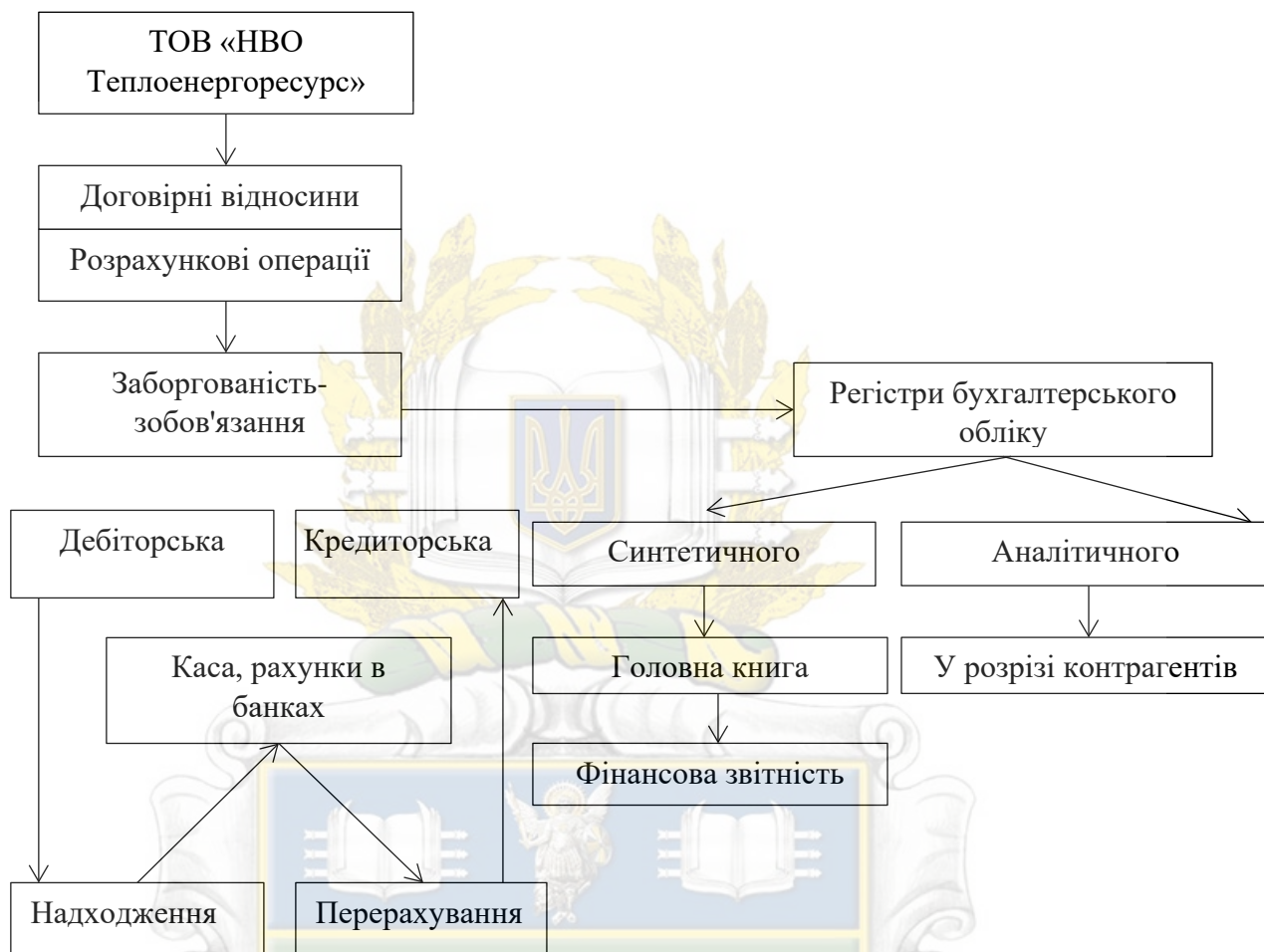

Рисунок 2.1 - Організація бухгалтерського обліку розрахункових операцій з покупцями і замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

Облік розрахунків з покупцями і замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» здійснюється в Журналі 3 та відомості аналітичного обліку 3.1 (табл.2.2).

Журнал 3 (стовпчик 5) відображає надходження коштів за реалізовані товари, роботи (послуги) за кредитом рахунка 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» у кореспонденції з дебетом рахунків (рядки 6-17), на які зараховано кошти. Необхідно зазначити, що відомість 3.1 аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками можна вести двома способами. Перший спосіб – в ній за кожним покупцем (замовником) закріплюється необхідна кількість рядків. Для її визначення необхідно врахувати можливу кількість первинних документів. Недоліком у використанні зазначеного методу є те, що

досить складно передбачити таку можливу кількість первинних документів. Другий спосіб (позиційний) – за кожним покупцем (замовником) у цій відомості закріплюється один рядок. При необхідності впродовж поточного місяця записати дані кількох документів, їх попередньо групують в аркушах-розшифровках, а у Відомості 3.1 фіксують підсумок за однорідними документами.

Таблиця 2.2 – Інформаційне забезпечення операцій з обліку розрахунків з покупцями і замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

Вид дебіторської заборгованості	Первинні документи	Облікові реєстри
Розрахунки з покупцями та замовниками	Укладений договір; товаро-транспортна накладна; рахунок-фактура; приймальна квитанція; акт виконаних робіт (наданих послуг); акт звіряння розрахунків; бухгалтерська довідка (отримання від покупців авансів у погашення дебіторської заборгованості); платіжне доручення (зведене платіжне доручення); виписка банку; розрахунковий чек; вексель; прибутковий касовий ордер (готівкові розрахунки); квитанція (на підприємствах зв'язку); розрахунок курсових різниць.	Відомість 3.1 аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками. Призначена для аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи й послуги, що відображаються на рахунку 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками", крім заборгованості, яка забезпечена векселем. Підсумки граф 13 - 20 (рядок "Усього за рахунком 36") цієї відомості переносяться до гр. 5 розд. I Журналу 3.

Загалом інформація, що стосується розрахунків із покупцями та замовниками, потребує відповідної системи формування інформаційних ресурсів шляхом застосування певної облікової політики. У зв'язку з цим сформовано основні елементи облікової політики розрахунків з покупцями та замовниками: робочий план рахунків бухгалтерського обліку для розрахунків; визнання та оцінка дебіторської заборгованості; визначено сутність інформації про розрахунки з покупцями та замовниками.

2.2. Фінансовий облік розрахунків із покупцями та замовниками на ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

Взаємини між ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» і покупцями (замовниками) будуються на основі договорів на виконання робіт, надання послуг (Додаток К, П), у яких відображені зобов'язання покупця (замовника) провести оплату за відвантажену йому продукцію, виконані роботи, надані послуги, за договірною вартістю.

Синтетичний облік розрахунків з покупцями та замовниками за реалізовані товари, виконані роботи й надані послуги, крім заборгованості, яка забезпечена векселем, ведеться на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», який має такі субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 363 «Розрахунки з учасниками промислово-фінансової групи»

На субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» аналітичний облік ведеться в гривнях і валюті, обумовлений договором. На субрахунку 363 «Розрахунки з учасниками промислово-фінансової групи» узагальнюється інформація про розрахунки з учасниками промислово-фінансової групи.

Розглянемо відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з вітчизняними покупцями на прикладі угоди ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» з Товариством з обмеженою відповідальністю «ЛАН-ОІЛ». 10 березня 2023 року ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» уклало договір підряду на розроблення проектної документації № 24 з Товариством з обмеженою відповідальністю «ЛАН-ОІЛ» (Додаток). Термін дії договору до 31 грудня 2023 р. Оплата робіт по договору провадиться: до початку виконання робіт протягом 5-ти банківських днів замовник здійснює авансовий платіж у розмірі 20 % від вартості договору – 127166 грн., крім того ПДВ 20% - 25433,20 грн. Датою початку надання послуг є дата отримання авансового платежу тв відповідних документів.

1 серпня 2023 р. ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» виконало повний обсяг зазначених в договорі робіт та надав замовнику Акт здачі-приймання робіт (надання послуг) № 84 (Додаток).

9 серпня 2023 р. ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» отримало на поточний рахунок в банку аванс згідно рахунку № 116 від 01.06.2023 в сумі 228898,8 (в т.ч. ПДВ – 38149,8 грн) та оплату згідно рахунку № 137 від 27.06.2023 – 228898,8 (в т.ч. ПДВ-38149,8 грн).

Реєстрація рахунків та рахунків-фактур у книзі продажів виконується у хронологічному порядку у тому податковому періоді, у якому виникає податкове зобов'язання.

Реєстрація продавцем рахунку-фактури у книзі продажів провадиться на кожен суму, що надійшла у порядку часткової оплати, із зазначенням реквізитів рахунку-фактури за цими відвантаженими товарами (виконаними роботами, наданим послугам) та позначкою за кожною сумою «часткова оплата». Книга продажів прошнурована, а її сторінки пронумеровані та скріплені печаткою.

Не дивлячись на те, що ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» зі своїми покупцями працює на різних умовах оплати та, на балансі підприємства значиться дебіторська заборгованість, термін позовної давності якої минув.

Тож, невід'ємною частиною бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками є облік резерву сумнівних боргів. Для цього передбачені рахунки 38 «Резерв сумнівних боргів» та 944 «Сумнівні і безнадійні борги».

Для списання простроченої дебіторської заборгованості ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» створює резерв по сумнівним боргам, в такий спосіб.

1. Сумнівною заборгованістю визнається кожне зобов'язання перед ТОВ «НВО Теплоенергоресурс», не сплачене у строк, зазначений у контракті, за роботи виконані у повному обсязі.

2. Безнадійною заборгованістю є невиконані зобов'язання перед ТОВ «НВО Теплоенергоресурс», за якими минув встановлений строк позовної давності, а також та заборгованість, за якою відповідно до цивільного кодексу

зобов'язання припинено через неможливість його виконання, виходячи з акта державного органу чи ліквідації організації.

3. Резерв за сумнівними боргами не створюється щодо витрат на формування резервів за боргами, що утворилися у зв'язку з невіплатою відсотків.

Сума резерву за сумнівними боргами визначається за результатами проведеної на останнє число звітного періоду дебіторської інвентаризації заборгованості та обчислюється наступним чином.

1. За сумнівною заборгованістю зі строком виникнення понад 90 календарних днів – у суму створюваного резерву включається повна сума виявленої виходячи з інвентаризації заборгованості.

2. За сумнівною заборгованістю із строком виникнення від 45 до 90 календарних днів (включно) – у суму резерву включається 50 відсотків від суми, виявленої виходячи з інвентаризації заборгованості.

3. За сумнівною заборгованістю із строком виникнення до 45 днів – не збільшує суму створюваного резерву.

При цьому сума резерву, що створюється за сумнівними боргами, не перевищує 10% від виручки ТОВ «НВО Теплоенергоресурс».

Типові бухгалтерські записи для бухгалтерського розрахунку з покупцями та замовниками можна переглянути в табл.2.3.

Таблиця 2.3 – Бухгалтерські проведення з обліку розрахунків з покупцями та замовниками на ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума	Додаток
		Дт	Кт		
1	2	3	4	5	6
1	Повернено грошові кошти, раніше отримані за реалізовані товари та надані послуги після повернення товару або у випадку зайвого перерахування суми	361	30,31		
2	Відображено виникнення доходу і дебіторської заборгованості в момент реалізації товарів, робіт і послуг	361	703	228898	Л, У
3	Відображено отримання іншого операційного доходу при:				
	реалізації інших оборотних активів;	36	712		

Кінець табл. 2.3

1	2	3	4	5	6
	від операційної оренди активів;	36	713		
	від операційної курсової різниці, отриманої при перерахунку дебіторської заборгованості іноземних покупців	36	714		
5	Відображено надходження коштів за раніше реалізовані товари, роботи, послуги	30,31	36	228898	Л, У
6	Отримано короткостроковий вексель в рахунок забезпечення дебіторської заборгованості	34	36		
7	Погашено заборгованість покупців еквівалентами грошових коштів та поточними фінансовими інвестиціями	35	36		
8	Списано дебіторську заборгованість за рахунок резерву сумнівних боргів	38	36		
9	Отримано довгостроковий вексель в рахунок забезпечення дебіторської заборгованості	162	36		
10	Зменшено дебіторську заборгованість покупців у зв'язку з виконанням ними робіт, які за умови продажу мають виконуватися підприємством	93	36		

Синтетичний облік – це кінцевий етап бухгалтерського обліку, на якому здійснюється узагальнення даних первісного і аналітичного обліку. Узагальнені дані синтетичного обліку застосовуються у складанні фінансової звітності.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [], баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, що відображає його активи, зобов'язання та власний капітал на певну дату. У цьому документі користувачі фінансової звітності знайдуть повну та точну інформацію про склад та структуру активів, ліквідність та коефіцієнт оборотності активів, розмір власного та позикового капіталу суб'єкта господарювання. Така інформація дуже важлива для прийняття правильних та ефективних управлінських або інвестиційних рішень.

Інформація про стан розрахунків з покупцями та замовниками на основі комплексних бухгалтерських рахунків відображає такі статті у балансі ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» ф.№1 (табл. 2.4):

Досліджуючи організацію обліку дебіторської заборгованості ТОВ НВО «Теплоенергоресурс», можна відмітити багато недоліків, пов'язаних з обліком розрахунків з покупцями та замовниками.

Таблиця 2.4 – Відображення розрахунків з покупцями та замовниками на рахунках бухгалтерського обліку та в Балансі ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

Вид заборгованості	Рахунок			Баланс (Актив)		
	Клас	Синтетичний	Субрахунок	Розділ	Найменування статті	Рядок
Довгострокова дебіторська заборгованість	1	18	181, 182, 183	I «Необоротні активи»	Довгострокова дебіторська заборгованість	1040
Векселі одержані	3	34	341, 342	II «Оборотні активи»	Векселі одержані	1155
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	3	36	361, 362, 363, 364	II «Оборотні активи»	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	6	64	641, 642, 643	II «Оборотні активи»	Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135
Заборгованість за виданими авансами	3, 6	37, 63, 68	371, 631, 632, 633, 685	II «Оборотні активи»	Дебіторська заборгованість за виданими авансами	1130
Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів	3	37	373	II «Оборотні активи»	Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів	1155
Заборгованість із внутрішніх розрахунків	6, 3	68, 37	682, 683, 377	II «Оборотні активи»	Заборгованість із внутрішніх розрахунків	1130
Інша поточна дебіторська заборгованість	3	37	372, 374, 375, 376, 377, 378, 379	II «Оборотні активи»	Інша поточна дебіторська заборгованість	1155

Причинами є: недосконалість змісту Наказу про облікову політику на підприємстві; відсутність додатку до Наказу – графіку документообігу; відсутність графіка індивідуальної роботи бухгалтера-фінансиста; відсутність посадової інструкції; недосконалість форми обліку. Тому, удосконалення обліку розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві необхідно розпочати з Наказу про облікову політику. У Наказі про облікову політику підприємство має

зазначати терміни проведення інвентаризації розмірів дебіторської заборгованості з метою виявлення безнадійної заборгованості, документального підтвердження резерву сумнівних боргів та достовірності його створення на підприємстві. Отже, найчастіше в Наказі про облікову політику підприємства виділяють наступні недоліки: не здійснено групування за строками виникнення та погашення дебіторської заборгованості; відсутність даних стосовно аналітичного обліку дебіторської заборгованості, що негативно впливає на проведення аналітичних процедур, адже лише за його допомогою можна більш глибоко та детально контролювати стан дебіторської заборгованості на підприємстві.

Враховуючи вище наведені недоліки організації обліку ТОВ «НВО Теплоенергоресурс», на нашу думку, доцільно впровадити наступні вдосконалення (рис. 2.6):

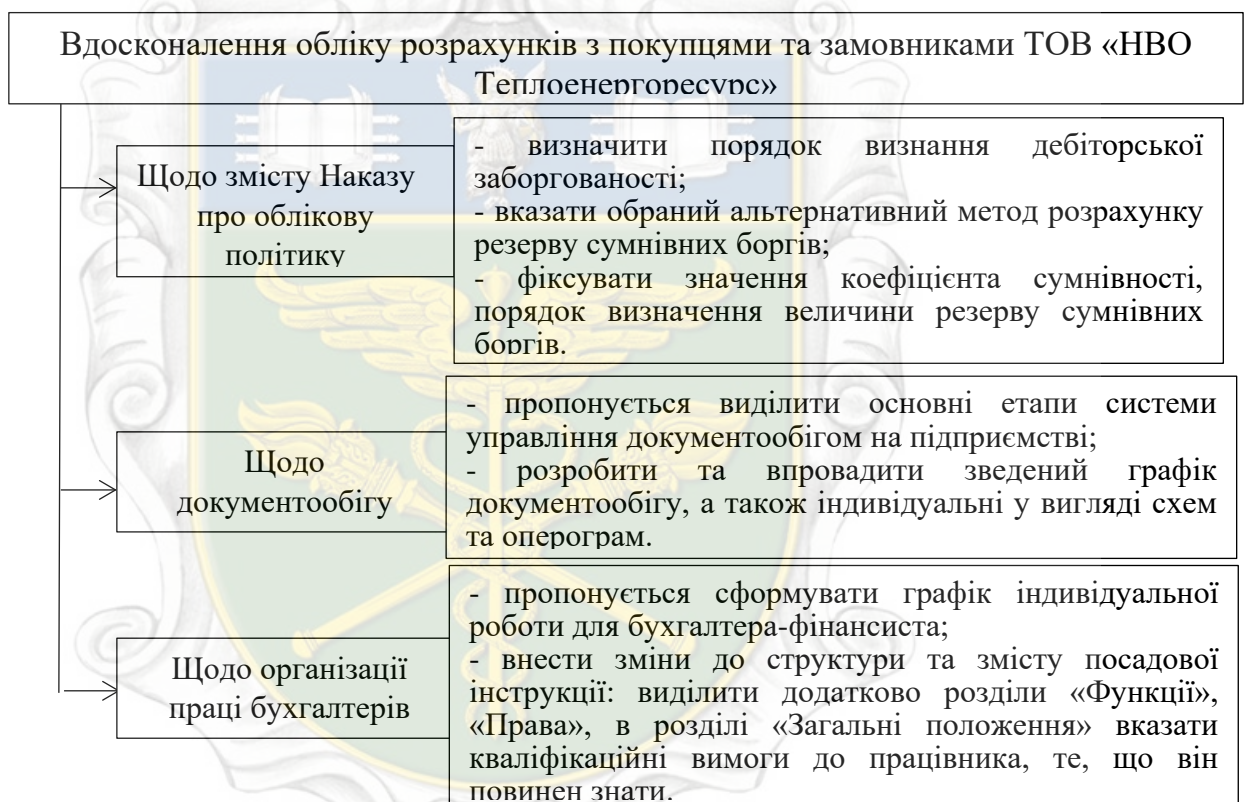

Рисунок 2.6 - Вдосконалення обліку розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

Таким чином, запровадження у практичну діяльність ТОВ НВО «Теплоенергоресурс» запропонованих рекомендацій сприятиме подальшому вдосконаленню організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками, а також позитивно вплине на загальний стан підприємства в цілому.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

3.1. Methodology of control of settlements with buyers and contractors

Одним із важливих елементів у діяльності ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» є здійснення контролю дебіторської заборгованості при розрахунках з покупцями та замовниками. Основними цілями контролю за розрахунками з покупцями та замовниками є, по-перше, встановлення правильності ведення обліку розрахунків із покупцями та замовниками за продану продукцію, виконані роботи та надані послуги, по-друге, перевірка достовірності показників фінансової звітності за показниками розрахунків із покупцями та замовниками. Етапи здійснення контролю розрахунків з покупцями та замовниками можна побачити на рис. 3.1.

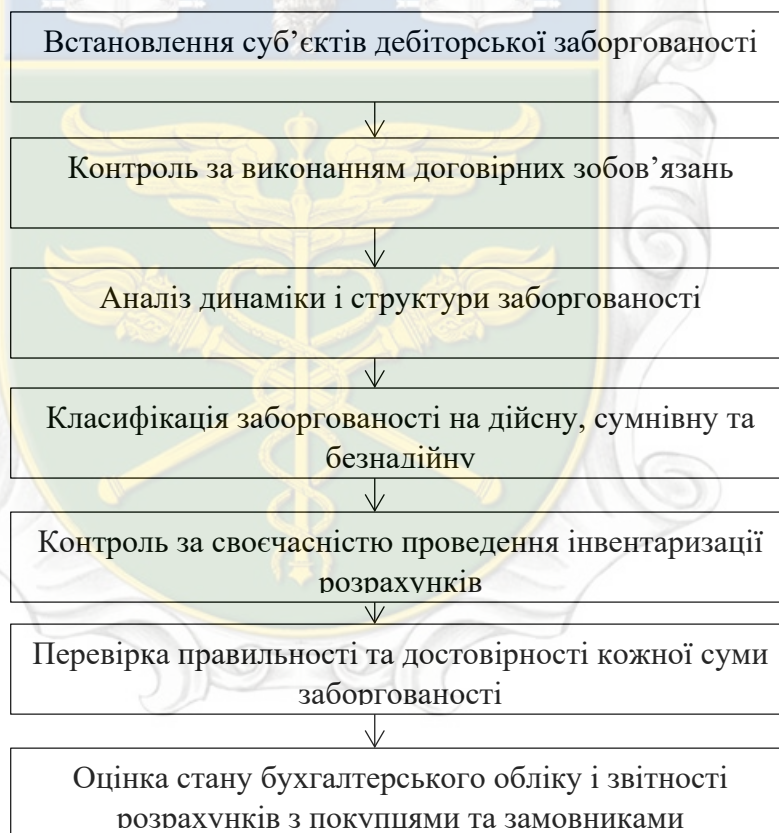

Рисунок 3.1 – Послідовність проведення контролю розрахунків з покупцями та замовникам [5; 6; 8; 17; 25]

Контроль дебіторської заборгованості постає одним з ключових завдань у вирішенні проблемних питань, що виникають в процесі управління підприємством. Запровадження системи контролю, моніторингу процесу розрахунків з покупцями призведе до мінімуму ризиків пов'язаних із реалізацією дебіторської заборгованості [22].

За можливістю погашення класифікація дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги виглядає наступним чином: дійсна, сумнівна та безнадійна. Дійсна дебіторська заборгованість являється заборгованістю, яка буде погашена згідно умов договору та стосовно якої немає сумнівів щодо її погашення. Під сумнівною дебіторською заборгованістю розглядають заборгованість, яка може бути не погашена боржником. Безнадійною є заборгованість, яка не повертається боржником або строк позивної давності якої минув [27; 28]. Контроль за дебіторською заборгованістю за товари, роботи і послуги доцільно здійснювати в розрізі цих видів (рис. 3.2).

Рисунок 3.2 - Схема проведення контролю дебіторської заборгованості [8; 26; 27]

Наступним етапом контролю розрахунків з покупцями і замовниками є контроль за виконанням договірних зобов'язань. Основою для проведення розрахунків являється укладений між сторонами договір. Господарський договір складається у формі єдиного документа, який підписується сторонами та скріплюється печатками. В момент укладання господарського договору сторонам важливо чітко узгоджувати всі необхідні аспекти, а саме предмет, ціну та строк дії договору [8, с.150].

Також одним із важливих завдань контролю розрахунків з покупцями та замовниками є контроль за систематичним проведенням інвентаризації розрахунків. Згідно Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, під час інвентаризації дебіторської заборгованості відбувається звірка документів і записів у реєстрах обліку і перевірка обґрунтованості сум, які висвітлені на відповідних рахунках. Далі оформлюється актом інвентаризації [34].

Здійснення контролю розрахунків з покупцями та замовниками ґрунтується на дослідженні достовірності та реальності кожної суми заборгованості. Для ефективної репрезентативності результатів контролю розрахунків з покупцями та замовниками важливо формувати аналітичні таблиці, де є узагальнення інформації, отриманої в процесі перевірки. З метою досягнення цілей управління доцільно скласти таблицю дебіторської заборгованості покупців та замовників, яка враховує виконання термінів погашення [11].

Проведення контролю обов'язково має здійснюватись із дотриманням правильності відображення господарських операцій в обліку за допомогою перевірки типових кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку, що дозволяє виявляти спотворення облікових даних [1].

Незважаючи на велику нормативно-правову базу, що регулює облік та контроль розрахунків із покупцями та замовниками, у діяльності підприємства існує важлива проблема – невчасний контроль за обсягами дебіторської заборгованості. Тому у підприємства виникає прострочена дебіторська заборгованість. Несвоєчасність отримання заборгованості від покупця може

призвести до нестачі вільних коштів, у зв'язку з чим, в організації виникне ризик втрати ліквідності, тобто ризик того, що фірма не зможе в потрібний момент погасити свої зобов'язання. Одним з основних методів вирішення цієї проблеми є створення комісії з контролю дебіторської заборгованості. Ця комісія має перевіряти терміни настання моменту оплати від покупців та нагадувати їм про необхідність погашення заборгованості. У разі якщо оплата від покупця не надійшла у строк, дана комісія має нараховувати пені та штрафи за невиконання зобов'язань.

Методика контролю розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» включає анкету, загальний план контролю, програму контролю, робочі документи перевіряючого. Анкету перевірки розрахунків з покупцями та замовниками наведено в табл.3.1.

Таблиця 3.1 – Анкета перевірки розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

№	Зміст питання	Варіанти відповіді			
		Інформація відсутня	Так	Ні	Примітки
1	2	3	4	5	6
1	Чи проводиться аналіз дебіторської заборгованості?				
2	Чи здійснюється перевірка дебіторської заборгованості?				
3	Чи здійснюється класифікація дебіторської заборгованості?				
4	Чи розраховується резерв сумнівних боргів?				
5	Чи здійснюється інвентаризація дебіторської заборгованості?				
6	Яка періодичність проведення інвентаризації розрахунків з покупцями та замовниками:				
	- раз на рік				
	- двічі на рік				
	- не проводиться?				
7	Як ведеться облік розрахунків з покупцями та замовниками:				
	- вручну				
	- автоматизовано				
	- комбіновано?				

Кінець таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6
8	Хто приймає рішення про реалізацію товарів, робіт, послуг:				
	- директор				
	- головний бухгалтер				
	- начальник виробництва				

На підставі отриманих даних про підприємство, перевіряючий приступає до розробки плану контролю розрахунків з покупцями та замовниками (рис. 3.3).

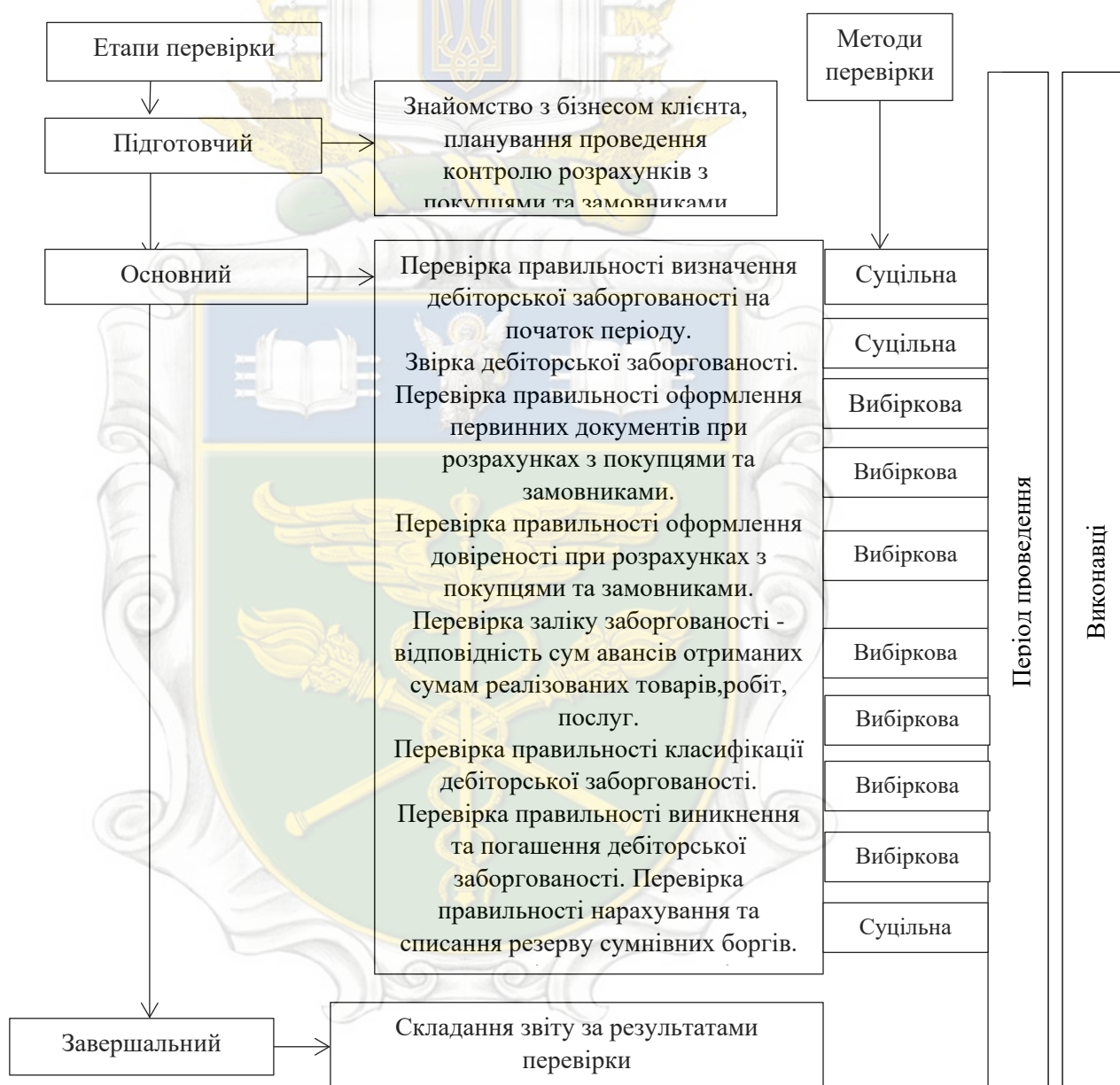

Рисунок 3.3 - План проведення контролю розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

План контролю – це документ, який має організаційно-методологічний характер та складається з переліку робіт і строків їх виконання із зазначенням джерел інформації.

Програма контролю розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» зображено у табл.3.2.

Таблиця 3.2 – Програма контролю розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

№	Мета контролю	Перелік процедур	Докази перевірки	Код робочого документа	Період проведення	Виконавець	Примітки
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Впевнитись у правильності визначення залишку дебіторської заборгованості на початок періоду	Перевірити правильність визначення залишку дебіторської заборгованості на початок періоду	Баланс, Головна книга	ДЗ-1			
2	Впевнитись у правильності визначення дебіторської заборгованості	Провести звірку дебіторської заборгованості	Акт звірки	ДЗ-2			
3	Впевнитись у правильності оформлення первинних документів при розрахунках з покупцями та замовниками	Перевірити правильність оформлення первинних документів при розрахунках з покупцями та замовниками	Договір, рахунок, накладні, податкові накладні, товарнотранспортні накладні, акт приймання матеріалів, платіжне доручення	ДЗ-3			
4	Впевнитись у правильності оформлення довіреності при розрахунках з покупцями та замовниками	Перевірка правильності оформлення довіреності при розрахунках з покупцями та замовниками	Довіреність, Журнал реєстрації довіреностей	ДЗ-4			
5	Впевнитись у правильності класифікації дебіторської заборгованості	Перевірити правильність класифікації дебіторської заборгованості	Рахунки обліку	ДЗ-5			

Кінець табл. 3.2

1	2	3	4	5	6	7	8
6	Впевнитись у правильності виникнення та погашення дебіторської заборгованості	Перевірити правильність виникнення та погашення дебіторської заборгованості	Договір, рахунок, накладні, податкові накладні, товарнотранспортні накладні, акт приймання матеріалів, платіжне доручення	ДЗ-6, ДЗ-7, ДЗ-8			
7	Впевнитись у правильності розрахунку резерву сумнівних боргів	Перевірити правильність нарахування та списання резерву сумнівних боргів	Довідка бухгалтерії, Відомість нарахування резерву сумнівних боргів	ДЗ-9			
8	Впевнитись у правильності кореспонденції рахунків при розрахунках з покупцями та замовниками	Перевірити правильність кореспонденції рахунків при розрахунках з покупцями та замовниками	Журнал 3, Головна книга	ДЗ-10			
9	Впевнитись у правильності визначення залишку дебіторської заборгованості на кінець періоду	Перевірити правильність визначення залишку дебіторської заборгованості на кінець періоду	Баланс, Головна книга	ДЗ-11			

Як видно з табл. 3.2., програма контролю розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» відображає основні процедури для вирішення основних завдань перевірки.

З метою вирішення поставлених завдань контролю розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» використовує робочі документи перевіряючого (Додаток X), які є обґрунтованими доказами якісного проведення контролю розрахунків з покупцями та замовниками.

Наведена методика проведення перевірки надає змогу перевіряючому охопити всі аспекти контролю розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ

«НВО Теплоенергоресурс». Також допомагає дослідити правильність, своєчасність, законність відображення в обліку розрахунків з покупцями та замовниками, вчасно виявити порушення, провести якісний контроль та підвищити ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства.

Отже, правильна організація обліку та контролю розрахунків із покупцями і замовниками є невід'ємною і важливою частиною всієї системи бухгалтерського обліку економічного суб'єкта. Правильна організація розрахункових відносин з покупцями та замовниками призводить до швидкого виконання зобов'язань з продажу, своєчасності здійснення розрахунків, у зв'язку з чим відбувається зміцнення економічних зв'язків з покупцями.

3.2. Процедури та прийоми контролю розрахунків з покупцями і замовниками

Одним із способів, що застосовуються в методології контролю розрахунків з покупцями і замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс», є аудит.

Загалом аудит розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» включає в себе наступні процедури:

1. Аудит облікової політики щодо ведення обліку розрахунків з покупцями та замовниками.
2. Перевірка правильності оформлення та наявності договорів із замовниками та покупцями.
3. Перевірка стану дебіторської заборгованості.
4. Перевірка правильності відображення в обліку операцій із розрахунків із замовниками та покупцями.

Так під час аудиту, головна контрольна функція доручається керівнику перевірки, яким може бути директор, головний аудитор чи провідний аудитор.

Аудитори допомагають підприємствам у перевірці правильності обліку і тому проводяться аудиторські заходи відповідно до кожної процедури (табл.3.3).

Таблиця 3.3 – Аудиторські заходи

1. Аудит облікової політики щодо ведення обліку розрахунків з покупцями та замовниками.	2. Перевірка правильності оформлення та наявності договорів із замовниками та покупцями.	3. Перевірка стану дебіторської заборгованості.	4. Перевірка правильності відображення в обліку операцій із розрахунків із замовниками та покупцями.
1.1. Перевірка положень облікової політики щодо ведення обліку розрахунків з покупцями та замовниками	2.1. Перевірка наявності первинних бухгалтерських документів та їх оформлення	3.1. Перевірка правильності обліку реалізації товарів, робіт, послуг	4.1. Перевірка синтетичного обліку розрахунків із покупцями та замовниками
1.2. Перевірка дотримання положень облікової політики щодо розрахунків із покупцями та замовниками	2.2. Вибіркова перевірка відповідності цін, зазначених у договорах підряду	3.2. Перевірка правильності обліку авансів від покупців	4.2. Перевірка аналітичного обліку розрахунків із покупцями та замовниками

На початку перевірки аудитор вивчає договори, у тому числі термін їх дії, порядок розрахунків та види (наприклад, купівля-продаж), знайомиться з обліковими регістрами, встановлює, як організовано та ведеться аналітичний облік за кожним контрагентом.

Аудитор вивчає склад контрагентів, аналізує періодичність розрахунків, суму угоди з кожним із них і формує вибірку з метою перевірити контрагентів із найбільшими сумами угод.

Далі аудитор перевіряє правильність оформлення первинних документів (наявність реквізитів), після цього підтверджується правильність відображення в обліку операцій з виконання робіт та надання послуг, а потім за розрахунками з покупцями.

Аудитор при перевірці звертає увагу на форми розрахунків та у разі встановлення нестандартних варіантів переглядає план та стратегію і виконує додаткові процедури.

Аудитор шукає некоректні бухгалтерські проводки, які відрізняються від типових, що використовувались впродовж року. Аудитор порівнює дані синтетичного та аналітичного обліку.

Особлива увага приділяється перевірці сум авансів, отриманих від покупців, оскільки ці суми підлягають оподаткуванню ПДВ.

Крім того, аудитор повинен перевірити та підтвердити обґрунтованість відображення в обліку отриманих та пред'явлених претензій та наявність дебіторської заборгованості, строком понад три роки.

У сучасних умовах саме внутрішній аудит є найефективнішою формою контролю розрахунків з покупцями і замовниками. В абсолютному вираженні результат дії внутрішнього аудиту є сумою економії втрат, що виникає у зв'язку з функціонуванням підприємства.

Тому, з нашої точки зору, доцільним є створення відділу внутрішнього аудиту ТОВ «НВО Теплоенергоресурс». Служба внутрішнього аудиту має бути організована відповідно до специфіки діяльності підприємства, стану внутрішнього контролю та системи його управління. Усі положення щодо організації внутрішнього аудиту та методики його проведення мають бути регламентовані внутрішніми документами підприємства та відображені в обліковій політиці.

На службу внутрішнього аудиту слід покласти такі функції:

- перевірка бухгалтерської та оперативної інформації, вивчення окремих статей звітності, включаючи детальну перевірку операцій, залишків за рахунками;
- перевірка діяльності різних ланок управління;
- перевірка систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, їх моніторинг та розробка рекомендацій щодо покращення цих систем;

- перевірка дотримання законів та інших нормативних актів, а також вимог облікової політики, інструкцій, рішень та вказівок керівництва;
- розробка та подання пропозицій щодо усунення виявлених недоліків та рекомендацій щодо підвищення ефективності управління;
- оцінка ефективності механізму внутрішнього контролю, вивчення та оцінка контрольних процедур у філіях, структурних підрозділах;
- спеціальні розслідування окремих випадків, наприклад, підозр у зловживаннях;
- перевірка наявності та стану дебіторської заборгованості;
- перевірка наявності та стану майна.

Створення ефективної системи внутрішнього аудиту дозволить:

- зберегти та ефективно використовувати ресурси та потенціал підприємства;
- сформувати адекватну сучасним постійно змінним умовам господарювання систему інформаційного забезпечення всіх рівнів управління, що дозволяє своєчасно адаптувати функціонування організації до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі;
- забезпечити ефективне функціонування, стійкість та максимальний (згідно з встановленими цілями) розвиток підприємства в умовах багатопланової конкуренції;
- своєчасно виявити та мінімізувати комерційні, фінансові та інші ризики в управлінні підприємством.

Для здійснення внутрішнього аудиту розрахунків із покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» слід використовувати єдину методику, яка визначатиме порядок та строки її проведення, а також прийоми та процедури, що застосовуються під час перевірки.

Внутрішній аудит розрахунків із покупцями та замовниками з метою здійснення оперативного контролю та управління бажано проводити не рідше ніж двічі на рік. До плану заходів внутрішнього аудиту розрахунків рекомендується включити:

- взаємну звірку розрахунків;
- перевірку відповідності укладених із контрагентами договорів вимогам нормативно-правових актів України;
- аудит стану заборгованості перед покупцями та замовниками;
- аудит організації первинного обліку розрахунків із покупцями;
- аудит організації податкового обліку за розрахунками з покупцями та замовниками;
- перевірку правильності відображення у бухгалтерському обліку операцій з розрахунків із покупцями та замовниками;
- перевірку відповідності даних аналітичного обліку розрахунків із покупцями даним синтетичного обліку.

З метою реалізації цього плану проведення перевірки, необхідно здійснити такі аудиторські процедури:

- перевірка оперативності реєстрації фактів надання послуг;
- перевірка законності первинної облікової документації;
- перевірка дотримання графіка документообігу;
- перевірка точності реєстрації документа в облікових регістрах;
- перевірка організації зберігання документів та організації доступу до первинної облікової документації.

Отже, рекомендовані принципи організації служби внутрішнього аудиту та порядок здійснення внутрішнього аудиту розрахунків з покупцями і замовниками дозволять підвищити ефективність системи внутрішнього контролю, що діє на підприємстві, загалом та внутрішнього контролю стану розрахунків зокрема.

Здійснення внутрішнього контролю за допомогою організації служби внутрішнього аудиту дозволить ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» оптимізувати його діяльність, сприяючи керівництву у виконанні його обов'язків за допомогою інформування та консультування, а також звести до мінімуму можливість прийняття нераціональних, невігідних управлінських рішень та досягти прийняттого рівня ризику виникнення збитків.

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» можна побачити у табл. 3.4 та на рис.3.4

Таблиця 3.4 – Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» за 2018-2022 роки

Показник	Роки					Абсолютне відхилення, +/- 2022/2018	Темп зростання, % 2022/2018
	2018	2019	2020	2021	2022		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, тис.грн	654,4	140,2	385,0	554,8	945,8	291,4	144,5
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	-	2,2	13,5	-	-	0	0,0
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис.грн	872,4	127,0	147,7	707,2	316,3	-556,1	36,3
Усього дебіторська заборгованість, тис. грн	1526,8	269,4	546,2	1262	1262,1	-264,7	82,7

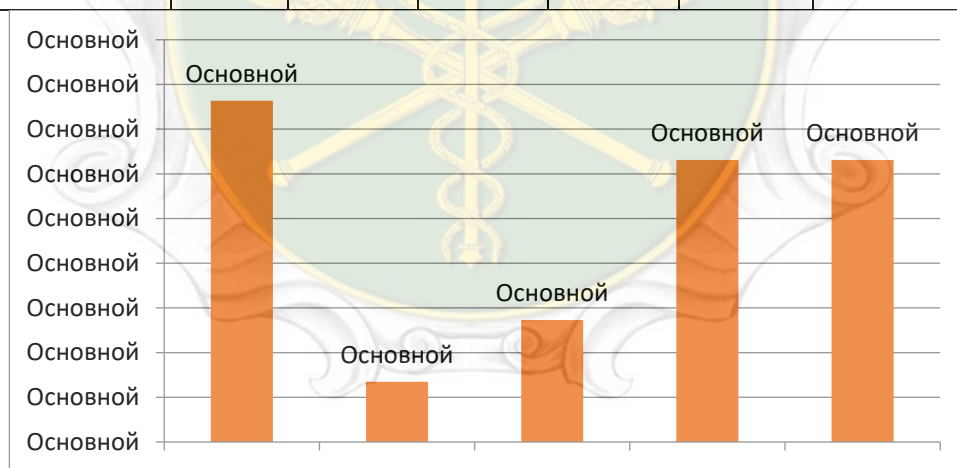

Рисунок 3.4 - Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» за 2018-2022 роки

Як видно з табл. 3.4 та рис.3.4, обсяги дебіторської заборгованості ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» за 2018-2022 роки зменшились на 264,7 тис. грн. або 17,3%. Якщо порівнювати показник 2022 року з 2019 та 2020 роками, то сума дебіторської заборгованості зростає на 991,7 й 715,9 тис.грн відповідно, що впливає на погіршення фінансового стану підприємств, його платоспроможність та ліквідність.

Особливу увагу в процесі аналізу дебіторської заборгованості слід приділити такому виду дебіторської заборгованості, як «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги», яка в нашому випадку має найбільшу питому вагу в загальній сумі дебіторської заборгованості (табл.3.5).

Таблиця 3.5 – Аналіз структури дебіторської заборгованості ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» за 2018-2022 роки

Показник	Рік	Частка, %	Рік	Частка, %	Рік	Частка, %	Рік	Частка, %	Рік	Частка, %
	2018		2019		2020		2021		2022	
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, тис.грн	654,4	42,9	140,2	52,0	385	70,5	554,8	44,0	945,8	74,9
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	0	0,0	2,2	0,8	13,5	2,5	0	0,0	0	0,0
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис.грн	872,4	57,1	127	47,1	147,7	27,0	707,2	56,0	316,3	25,1
Усього дебіторська заборгованість, тис. грн	1526,8	100,0	269,4	100	546,2	100	1262	100	1262,1	100

Як видно з табл. 3.5, у 2019, 2020 та 2022 роках найбільшу питву вагу у структурі дебіторської заборгованості займала «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги» (52, 70,5 та 74,9%).

Найменшу питому вагу за нашими дослідженнями складає дебіторська заборгованість за розрахунки з бюджетом. За даним видом заборгованості відбулися суттєві зміни, а саме їх зменшення з 2,2 тис. грн до 0 тис. грн. В загальній структурі розрахунки з бюджетом мали вплив на дебіторську заборгованість у 2019 та 2020 роках – 0,8% та 2,5 % відповідно.

Інша поточна дебіторська заборгованість становить за 2018 рік –872,4 тис. грн, а в 2022 – 316,3 тис. грн, і абсолютне відхилення склало 556,1 тис.грн. Це свідчить, що заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги була погашена. Якщо проаналізувати дану ситуацію, то можна зробити висновок, що це позитивним фактором впливу на підприємство. Якщо розглянути іншу поточну дебіторську заборгованість, то в загальній структурі дебіторської заборгованості, то вона має досить значний вплив на неї, адже питома вага іншої поточної дебіторської заборгованості складає 57,1% в 2018 році, 56% в 2021 році та 25,1% в 2022.

Тобто, проаналізувавши динаміку складу та структури дебіторської заборгованості, можна сказати, що основною статтею впливу на дебіторську заборгованість в загальному має дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги. Тому для зменшення сум розрахунків з покупцями та замовниками потрібно шукати шляхи впливу саме не цей вид дебіторської заборгованості.

Підтримуючи думку вчених [6; 20; 24], варто відзначити, що з метою контролю дебіторської заборгованості необхідно:

- контролювати стан розрахунків підприємства з покупцями;
- розробляти комплекс стратегічних заходів;
- здійснювати постійне відстеження співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного обліку та контролю розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «НВО Теплоенергоресурс», можна зробити наступні висновки та надати пропозиції.

Одним з найважливіших ресурсів підприємства безумовно є розрахунки з покупцями та замовниками, які є основним показником, що характеризує його фінансово-економічний стан. Без розрахунків з покупцями та замовниками неможливе раціональне ведення господарської діяльності будь-якого підприємства. Важливим етапом в управлінні розрахунками з покупцями та замовниками є зберігання рівноваги дебіторської заборгованості та уникнення її залишку.

Розрахунки здійснюються у вигляді безготівкових платежів або готівкою. На відміну від платежів готівкою, коли гроші безпосередньо передаються платником їх одержувачу, безготівкові розрахунки здійснюються здебільшого за допомогою різних банківських, кредитних та розрахункових операцій, що замінюють готівку в обороті.

Застосування безготівкових розрахунків знижує витрати на грошовий оборот, що скорочує потребу у готівці, сприяє концентрації у банках вільних коштів підприємства. Чітка організація розрахунків між підприємством та покупцями безпосередньо впливає на прискорення оборотності оборотних коштів та своєчасне надходження грошових коштів.

Варто зазначити, що енергетичний сектор України є одним із найважливіших вітчизняної економіки. ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» забезпечує виконання повного комплексу робіт по створенню теплоенергетичних, як стаціонарних, так і модульних об'єктів. На ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» розрахунки з покупцями та замовниками відіграють важливу роль, так як від їх правильного обліку залежить майбутня діяльність підприємства.

Ефективний облік та його організація на ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» є необхідною складовою для впорядкування системи бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками. У свою чергу, це сприяє зміцненню договірної та розрахункової дисципліни, виконанню зобов'язань з постачання продукції в заданому асортименті та якості, підвищенню відповідальності за дотримання платіжної дисципліни.

Пропозиціями щодо поліпшення обліку та контролю розрахунків з покупцями та замовниками є:

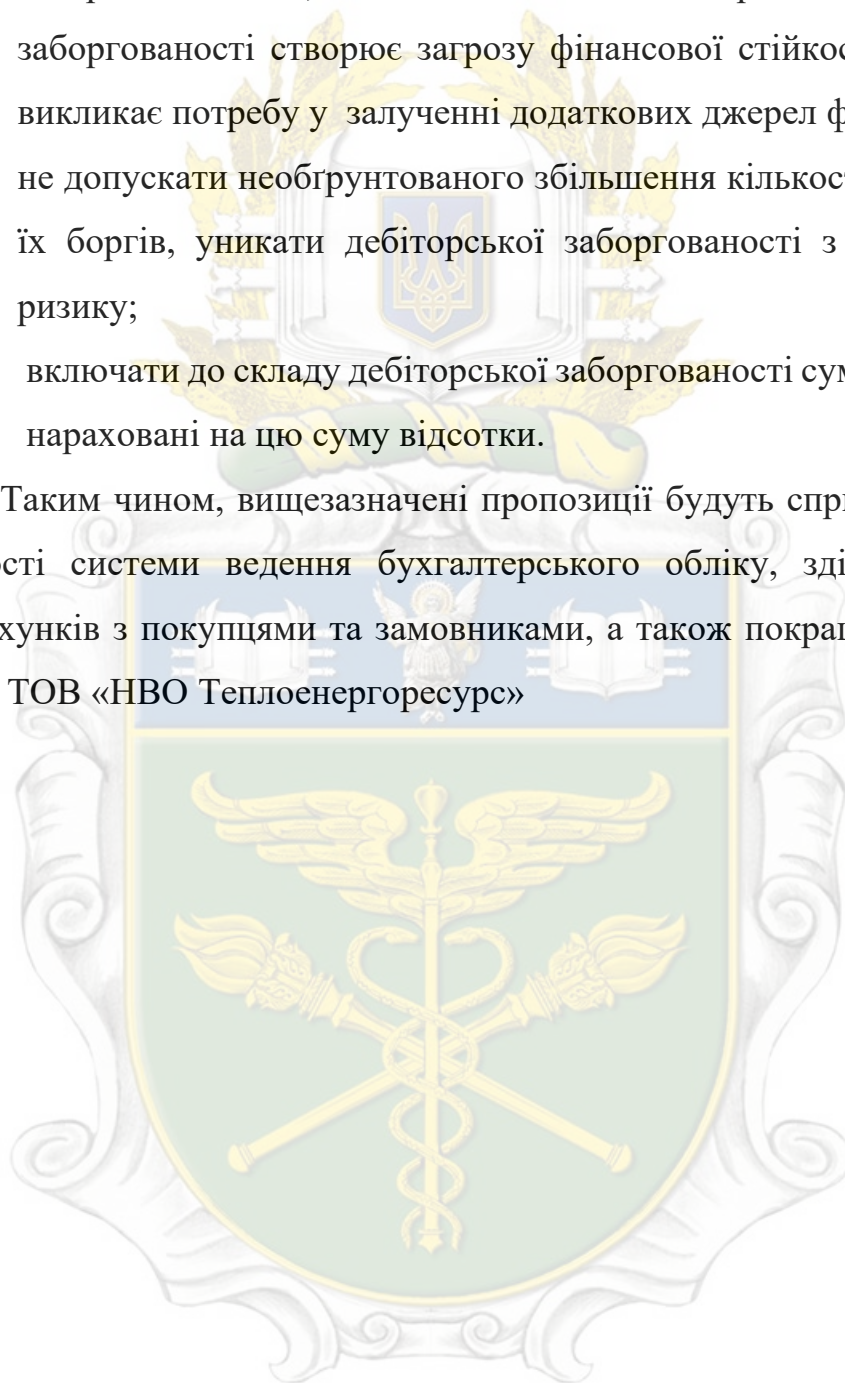
- внесення змін у Наказ про облікову політику (виокремити порядок визначення дебіторської заборгованості; зазначити метод розрахунку резерву сумнівних боргів);
- розробка та впровадження зведеного графіка документообігу;
- внесення змін до структури посадової інструкції (виділити додатково розділи «Функції», «Права», в розділі «Загальні положення» вказати кваліфікаційні вимоги до працівника);
- створення відділу внутрішнього аудиту (взаємна звірка розрахунків; перевірка відповідності укладених із контрагентами договорів вимогам чинного законодавства України; аудит стану заборгованості перед покупцями та замовниками; аудит організації первинного обліку розрахунків із покупцями; аудит організації податкового обліку за розрахунками з покупцями та замовниками; перевірка правильності відображення у бухгалтерському обліку операцій з розрахунків із покупцями та замовниками; перевірка відповідності даних аналітичного обліку розрахунків із покупцями даним синтетичного обліку).

Також відповідно до особливостей розрахунків з покупцями та замовниками керівництву ТОВ «НВО Теплоенергоресурс» необхідно:

- відслідковувати платіжні можливості нових покупців у минулому та прогнозувати їх фінансові можливості в майбутньому;

- сформувати широке коло споживачів, що дозволить зменшити ризик несплати одним чи кількома великими покупцями;
- стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованостями, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансової стійкості підприємства та викликає потребу у залученні додаткових джерел фінансування;
- не допускати необґрунтованого збільшення кількості дебіторів та суми їх боргів, уникати дебіторської заборгованості з високим ступенем ризику;
- включати до складу дебіторської заборгованості суми основного боргу, нараховані на цю суму відсотки.

Таким чином, вищезазначені пропозиції будуть сприяти доцільності та точності системи ведення бухгалтерського обліку, здійснення контролю розрахунків з покупцями та замовниками, а також покращенню фінансового стану ТОВ «НВО Теплоенергоресурс»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова Н.С., Топоркова О.В., Євлаш Т.О., Говоруха О.О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі. Харків: ХДУХТ, 2016.
2. Барановська Т.В., Ковальчук В.В. Обліково-контрольне забезпечення управління розрахунками з покупцями. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2018. № 3 (41). С. 3–12.
3. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2015. 592 с.
4. Буднік Т.В., Гнатенко Є.П. Проблеми та шляхи удосконалення дебіторської заборгованості як об'єкта обліку та аналізу. *Вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського*. 2016. № 9. С. 740-743.
5. Волковицька О. М., Болтач С. Ю. Формування системи внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками. *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3613>.
6. Гуцаленко Л.В., Коцупатрій М.М., Марчук У.О. Внутрішньогосподарський контроль : навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 496 с.
7. Дідоренко Т. В., Белова І. М. Завдання та принципи побудови обліку розрахунків з покупцями і замовниками. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 3. С. 217-220.
8. Дорош Н. І. Внутрішній контроль та аудит в управлінні ризиками на підприємстві. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна*. 2014. Вип. 44. С. 148-152.
9. Жарнікова В.В. Облік розрахунків з покупцями: систематизація поглядів та перспективи досліджень. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2018. № 2. С. 47-63.

10. Закревська О.Ю. Організація бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості підприємства торгівлі. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 20. С. 103–106.
11. Закревська О.Ю. Проблеми бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості у торговельних підприємствах. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. № 1 (31). С. 143–154.
12. Изманова О. Н. Економічний аналіз: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2015. 234с.
13. Лісна А. Теоретичні аспекти розрахунків з покупцями і замовниками. *Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю : зб. наук. пр. XI всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.*, м. Вінниця, 23 берез. 2023 р. Ч. 2. Вінниця : Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023.
14. Лісна А.В. Основні напрямки контролю розрахунків з покупцями та замовниками. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023. Вип.169.
15. Мазур В. А., Томчук О.Ф., Браніцький Ю.Ю. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 3. С. 7-20.
16. Макаренко А.П., Ахмедова Д.В. Удосконалення аудиту короткострокової дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. 2018. № 2. С. 45—51.
17. Макаренко А.П., Меліхова Т.О., Подмешальська Ю.В., Чакалова Н.С. Бухгалтерський облік: навч.-метод. посібник. Запоріжжя: ЗДІА, 2018. 602с.
18. . Макаренко А.П., Меліхова Т.О., Чакалова Н.С. Теорія і методика документування в обліку та аудиті: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 400 с.
19. Макаренко А.П., Меліхова Т.О., Чакалова Н.С. Удосконалення облікових реєстрів з метою своєчасного управління підприємством та

контролю за його фінансовою безпекою. *Економічний вісник університету*. 2014. Вип. 22 (1). С. 85—95.

20. Меліхова Т. О. Методичні засади проведення внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. *Агросвіт*. 2019. № 9. С. 17-24.

21. Меліхова Т.О., Гавриленко Ф.О. Удосконалення документування обліку розрахунків з покупцями та замовниками з метою зміцнення інформаційної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №2. С. 24—32.

22. Меліхова Т.О., Чакалова Н.С., Кулек А.С. Удосконалення методики внутрішнього аудиту розрахунків із покупцями з метою запобігання порушень під час тендерних закупівель. *Агросвіт*. 2019. № 4. С. 32—41.

23. Меліхова Т. О., Шарко Д. М. Удосконалення обліку і аудиту розрахунків з покупцями на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21-22. С. 30–36.

24. Москалюк Г. О. Облік та контроль дебіторської заборгованості: існуючі проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. 2017. № 721. 23-25с.

25. Непочатова В. С. Внутрішній контроль розрахунків з покупцями та замовниками. *Молодий вчений*. 2016. № 3. С. 134-138.

26. Носовець О. Проблеми порівняння дебіторської заборгованості за даними фінансових звітів підприємств в умовах застосування різних стандартів обліку та звітності. *Науковий вісник «Одеського національного економічного університету»*. 2018. № 8. С. 26-30.

27. Паянок Т.М. Система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості: напрями вдосконалення. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2019. Вип. 1 (42). С. 58-63.

28. Паянок Т.М., Савченко А. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за допомогою економіко-математичних методів. *Виклик часу*. 2017. №3. С. 27–32. URL : <http://ua-ekonomist.com/archive/2017/3/payanok.pdf>.

29. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказ МФУ від 30.11.99 р. № 291.

30. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2.12.2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

31. Подмешальська Ю.В., Меліхова Т.О., Чакалова Н.С. Бухгалтерський облік: навч.-метод. посібник. Запоріжжя: ЗДІА, 2017. 400 с.

32. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затв. наказ МФУ від 08.10.99 р. № 237. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0391-99>.

33. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: затв. наказ МФУ від 24.05.95 р. № 88. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>.

34. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затв. наказ МФУ від від 02.09.2014 № 879. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>

35. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України затверджений Постановою ВРУ від 16.07.99 р. № 996-XIV. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

36. Про затвердження Інструкції по застосуванню Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказ МФУ від 30.11.1999 р. № 291. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

37. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. *Офіційний вісник України*. 2013. № 19. С. 97-103.

38. Рзаєва Т. Г. Економічний аналіз : навч. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2016. 198 с.
39. Серединська В. М., Економічний аналіз : навч. посіб. Тернопіль : Видавництво Астон , 2015. 592 с.
40. Скрипник М.І., Безверхий К.В., Стронська А.Г. Особливості відображення податкового зобов'язання з податку на додану вартість в розрахунках з покупцями та замовниками. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки.* 2015. № 3. С. 19-26.
41. Соболева-Терещенко О.А., Жарнікова В.В. Особливості бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями в умовах застосування програм лояльності. *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2017. № 2 (50). С.325–332.
42. Соболева-Терещенко, О.А., Жарнікова, В.В. Теоретико-методологічні основи формування ефективних систем лояльності. *Журнал Менеджер.* 2017. № 2(75). С. 82–91.
43. Соловей Н. В., Маліношевська К. І. Проблеми обліку дебіторської заборгованості. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : збірник наукових праць НАУ.* 2018. Вип. № 25. С. 125–130.
44. Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект : колективна монографія у 2 т. / за ред. П. Й. Атамас. Дніпропетровськ : Герда, 2017. Т. 1. 216 с.
45. Тараненко І.В. Дослідження і оцінка лояльності споживачів роздрібною торговельною мережею в умовах економічної кризи. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4038> (дата звернення: 01.10.2023).
46. Топоркова О. В., Євлаш Т. О. Аналіз П(С)БО стосовно відображення дебіторської заборгованості в обліку. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг.* 2018. Вип. 2. С. 93-101.

47. Фоміна О.В. Вплив тенденцій в оптовій торгівлі на розвиток управлінського обліку. *Вісник ОНУ ім. Мечнікова*. 2014. № 19 (2/6). С. 121–125.
48. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
49. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. К. : Знання, 2017.
50. Шип В.Ю. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2018. Спеціальний випуск 29 (частина 2). С. 96-100.

ДОДАТКИ